

Valahia și Moldova

Petre Petcut

Instalarea în România | Libertate și robie | Cum este posibilă robia ? | Statutul juridic al romilor reduși la robie | Legislație | Aspecte ale vieții în robie | Începuturile emancipării | Emanciparea romilor proprietate a Bisericii, legea din 1847 | Sfârșitul robiei

➤ Spre deosebire de ceea ce s-a întâmplat în alte zone ale Europei, romii în vechile Valahia și Moldova (România de astăzi) au trăit în robie timp de cinci sute de ani. A trebuit să vină mijlocul secolului al XIX-lea și abolirea robiei pentru ca un număr mare dintre ei să părăsească țara și să emigreze, către Europa Centrală și de Vest sau în America.

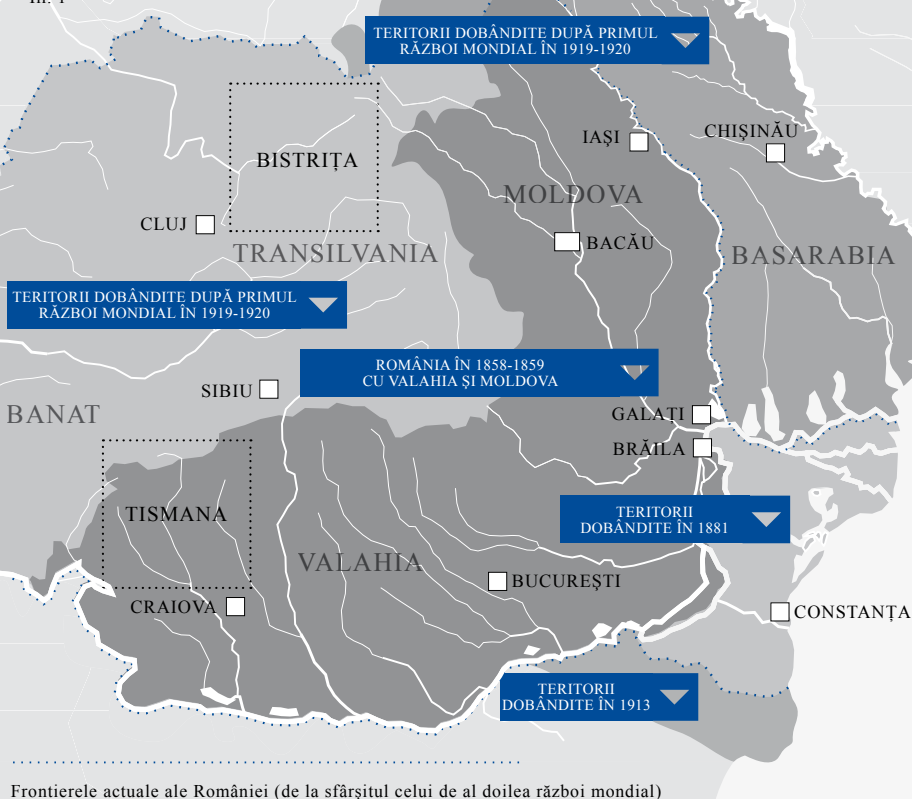
INTRODUCERE

Istoria migrării rome în Europa s-a oprit brusc pentru membrii acestui popor sosiți pe teritoriile românești ale coastelor sudice și orientale ale lanțului muntos al Carpaților. Romii ajunși până în Valahia și Moldova, în timpul celei de a doua jumătăți a secolului al XIV-lea, vor fi, într-adevăr, reduși la robie și sclavie, timp de cinci secole, și istoria lor nu se poate compara decât cu cea a afro-americanilor.

„Țigani nu se pot naște decât robi; orice copil născut dintr-o mamă roabă devine și el rob (...)” susține codul Valahiei, la începutul secolului al XIX-lea. Romii sunt proprietatea domnitorului (în calitate de „robi ai statului”- țigănia domnească), a mănăstirilor sau a unor particulari. Vânzarea, cumpărarea și donația unor familii întregi de robi reies dintr-o practică curentă a proprietarilor, care se bucură de drepturi nelimitate asupra robilor lor. De fapt, numiții proprietari pot face tot ce vor cu robii, în afară de a-i omorî.

Către jumătatea secolului al XIX-lea, o mișcare aboliționistă apare printre intelectualii din principatele de la Dunăre și simboli-

FORMAREA ROMÂNIEI III. 1

cul „țigan” devine un subiect des abordat în ziare, în poeme, în romane, în piese de teatru. Odată emanciparea robilor obținută, se va pune problema – și se pune și astăzi – integrării lor în viața socială și

economică a României.

Urmele robiei au rămas în memoria vechilor stăpâni și robi, perioada robiei influențând încă relațiile dintre descendenții acestor două pături sociale.

Franciscus Maylag et Nicolaus Bongyall familiares Georgius
 Chapparis Mayag et feminis Balatiffy Romynodac fruy Bogand
 ragan Curiffman sub nuntio et in qfoms distot dntis nospod
 facturus et congnoscimus qfunt. Quid Jndra et Juras
 Cuntis Bistrona pce Bogand ad Cuntat qfunt. pletu rousid
 annini manubus nospit in p floru nob octo in manuy appignavit
 fruy quibus capu dntis Jndra et Jurasos dntis Cuntis libent
 et quibus pconuonans. In nunt Bistrona qfunt. qfultis
 nospit rousid rousid. dntis Bogand Bistrona dntis dntis
 Mayag fruy fruy fruy 1558

Ilustr.2

Act de vânzare a unui grup de robi romi, 1558
 (extras din Hancock, 2002, pag.22)

Ilustr.3

August Raffet-“Familie de țigani în călătorie în Moldova”, 19 iulie 1837
 (extras din Hancock, 2002, pag.28)

ȘTEFAN RAZVAN, ROM ȘI DOMN AL MOLDOVEI

Romii care reușiseră să depășească barierele sociale și să-și asigure o poziție publică bună în societatea principatelor sunt mai mult excepții decât regulă. Cazul lui Răzvan Ștefan, devenit prinț, este binecunoscut. Există diverse variante despre originea lui. După unele dintre ele, ar fi fost fiul unei servitoare românce și al unui rob țigan care aparținea prințului Mihai Viteazul al Valahiei. După altă versiune, popularizată prin literatură, el ar fi fost fiul

unei roabe țigănci, aparținând prințului Valahiei și al unui tată necunoscut, probabil un personaj înalt, reprezentativ pentru dinastiile din principat. Copil fiind, Răzvan este robul lui Anastasi, arhiepiscop mitropolitan al Moldovei între 1572 și 1578, care îi dă o bună educație, înainte de a-l elibera, prin testamentul său. Ștefan Răzvan a avut o viață destul de agitată. Devenit boier (contrar regulilor folosite în Europa Centrală și de Vest, acest statut se putea dobândi în Valahia și Moldova- ca în întreaga lume ortodoxă - pentru că acolo aristocrația nu era o castă închisă și ereditară), el intră în serviciul guvernului și este trimis în misiune

INSTALAREA ÎN ROMÂNIA

Prima dovadă incontestabilă a prezenței romilor în nordul Dunării constituie și prima dovadă a aservirii lor. În 1385, Dan I, voievodul Valahiei, confirmă lista bunurilor donate mănăstirii Sfânta Fecioară de la Tismana, printre care figurează 40 de sălașe (cuvânt derivat din limba turcă, desemnând o mare familie sau un grup de corturi) ale ațiganilor (țigani). Mănăstirea Cozia primește, în 1388, o danie de 300 sălașe de țigani de la domnitorul Mircea cel Bătrân. Alte probe documentare apar în cursul următoarelor decenii. Robii romi ai mănăstirii Tismana sunt menționați în toate documentele și confirmă posesiunile călugărilor până în secolul al XVII-lea.

Un act notarial – redactat pe

data de 2 august 1414, la Suceava, Moldova – îl menționează pe Alexandru cel Bun care îi dă lui Toader Piticul ”în schimbul serviciilor sale loiale“ – un sat pe marginea pârâului Jeravat, în locul unde el se varsă în râul Bârlad, sau mai exact, în locul unde „Lie” și „Țigăneștii” aveau rang de cneji (stăpâni locali sau șefi ai satelor). Istoricii consideră acest act ca prima probă documentară indirectă a prezenței romilor în Moldova și un document din 8 iulie 1428 – ca prima probă directă. În acesta din urmă, voievodul Alexandru cel Bun dotează mănăstirea Bistrița cu 31 de “chelyadi” țigănești (termen de origine slavă sinonim cu sălaș)

LIBERTATE ȘI ROBIE

Unii istorici consideră că românii au moștenit instituția robiei de la veci-

nii lor din est -tătarii. Aceștia îi supuneau în mod curent pe prizonierii lor de război, așa cum un număr anume de români a trăit această experiență; invers, în 1402, Alexandru cel Bun a făcut danie mănăstirii Moldovița patru familii de tătari, ca robi. Așadar, robia era practică în zonă cu mult înainte de sosirea romilor.

Istoricii cred că, în timpul migrației lor din Grecia și Bulgaria, spre Europa Centrală și de Vest, un număr de romi a tranzitat Valahia, apoi Moldova. Deci suntem tentați să presupunem că, timp de o anume perioadă inițială, romii locuitori din această zonă erau liberi. În Valahia, documentul voievodului Dan I din 1385 nu ne transmite nimic în privința statutului juridic al celor în discuție, înainte de danie. În Moldova, documentele cele mai vechi îi amintesc pe romi, ocupând funcția de cneji (șefi al satului sau așa – zis boiernași

Ill. 3 (katar Hancock 2002, p.28)

Ilustr.4

Căutător rom de aur (rudari, aurari, băieși) la muncă-
Desen datând din 1850 – aproximativ

(extras din Gronemeyer-Rakelmann 1988, pag.125)

diplomatică la Istanbul, înainte de a întâlni "Zaporojkaia Ses" (o formație independentă de cazaci, de pe teritoriul Ucrainei de astăzi), de a deveni hatman (comandant șef al forțelor cazace), de a servi în armata poloneză sub regele Sigismund III Batory cu grad de colonel și un titlu nobiliar, pe urmă - de a reveni în Moldova, pentru a conduce garda personală a prințului Aron Tiranul. În cursul conflictului intern care destramă Valahia și Moldova în 1595, Ștefan Răzvan ajunge să-l răstoarne pe Aron Tiranul și se urcă pe tronul lui timp de cinci luni (aprilie – august 1595), cu ajutorul Poloniei. Aliindu-se cu arma-

tele otomane în Valahia, cucerește Bucureștiul, Giurgiu și Brăila, înainte de a asedia Târgoviște și Ismail. Boierul Ieremia Movilă este atunci proclamat prinț al Moldovei, datorită, o dată în plus, Poloniei. Ștefan Răzvan revine în Moldova, dar, pe 14 decembrie 1595, pierde bătălia de la Areni contra armatei unificate a regelui Sigismund III și a prințului Ieremia Movilă. Este executat la 6 martie 1596.

Ilustr.5

(după Elena Marușiakova-Veselin Popov)

și, deci, oameni liberi); în ceea ce privește Transilvania, aici romii au fost întotdeauna liberi (ei se bucurau de un statut comparabil cu cel al țăranilor șerbi).

Ipoieza unei perioade inițiale de libertate relativă pentru romi este confirmată pentru o serie întreagă de drepturi acordate robilor de stăpânii lor. Cele mai importante erau posibilitatea de a se deplasa în țară (nomadul trebuia doar să achite un impozit anual stăpânului său) și autonomia judiciară (referitoare la comunitățile de nomazi).

CUM ESTE POSIBILĂ ROBIA ?

O cutumă locală cerea ca țăranii liberi, care au muncit pe un domeniu feudal timp de doisprezece ani, să devină șerbi (rumâni) ai boierului. Se poate, pe bună dreptate, considera că romii

au avut parte de același tratament. Un alt aspect, la fel de important, ține de slăbiciunea statului față de autoritatea nobilimii. Suveranul nu-și putea exercita efectiv autoritatea pe întreg teritoriul țării, ca să mențină o influență directă asupra propriilor robi. Romii sunt aserviți ca robi stăpânilor locali. Existența robilor romi în Valahia și Moldova se a generat cea mai spectaculoasă schimbare în situația financiară a stăpânilor lor. A vinde robi este mijlocul cel mai comod de a plăti o datorie sau de a scăpa de condiția de rob la turci sau la tătari. Robii sunt buni la orice, au valoare de marfă și, prin urmare, sunt vânduți, oferiți ca dar de nuntă sau ca zestre, dăruiți unei mănăstiri pentru ca numele stăpânului să fie menționat în timpul slujbei și schimbați pe animale sau pe pantaloni de pânză. Dacă refuză să se supună, „ei trebuie bătuți cu brutalitate“ (Ilustr.2,10).

STATUTUL JURIDIC AL ROBILOR ROMI

Între secolele al XIV-lea și al XVI-lea, statutul juridic al romilor nu este determinat de nici un regulament care să le determine drepturile și obligațiile în caz de litigiu cu terți. Totuși, atitudinea „obișnuită” față de romi a sfârșit prin a inspira reguli adoptate între secolele XVII și XIX. Regulamentele Moldovei le completează pe cele ale Valahiei, astfel încât sunt puține diferențe între legile respective din cele două țări române, din punctul de vedere al statutului juridic al robilor. (Ilustr.7)

Pe întreaga perioadă când au fost supuși robiei, în cele două țări române, romii nu s-au bucurat de un statut juridic care să le asigure un minimum de drepturi sau să-i protejeze, în caz de proces. Robul nu era considerat o persoană cu persona-

LINGURARI	CĂUTĂTORI DE AUR	“ȚIGANI URSARI“
<i>Meseria lor este: unii dintre ei trăiesc din lucrul în lemn ; ei fac cutii de diverse mărimi, linguri și alte ustensile de gospodărie.</i>	<i>Unii dintre ei trăiesc din produsul aurului pe care îl găesc; alții lucrează în lemn</i>	<i>Ei au urși și își câștigă existența făcându-i să danseze în orașe și sate.</i>

Ilustr. 6

Raportul redactat de alți patru membri ai comisiei de anchetă repartizează romii în șase “categorii”, după profesie și obiceiuri(1831) (după autor, extras rezumat din “Analele parlamentare ale României”-București, Imprimeria Statului, 1890-1-1)

ROBII ȘI STĂPÂNII: TREI CATEGORII, DOUĂ SITUAȚII

Ilustr.7 (după E.Marușiakova - V.Popov)

Romii sunt proprietatea prințului (“robii Coroanei”, supranumiți de asemenea, mai târziu, “țiganii statului”), ai mănăstirilor și ai particularilor. Cei care aparțin mănăstirilor sau particularilor (în general – boieri) au, întotdeauna, o soartă mai rea decât cei ai prințului. Complexitatea relațiilor economice, religioase și familiale, în sânul clasei conducătoare românești provoacă numeroase schimbări de stăpâni și robi (aceștia din urmă devenind obiect de cumpărare, vânzare, dării către mănăstiri, moștenire prin testament și zestre)

“Robii Coroanei” sunt mai ales nomazi, cu diverse meserii. Robii mănăstirilor au diverse ocupații: doar o parte dintre ei este nomadă, ceilalți muncesc pământul călugărilor sau fac diferite lucrări manuale. “Țiganii” boierilor sunt, în mod esențial, servitori și ajutoare sau lucrează pământul.

O altă clasificare a robilor “țigani” se bazează pe modul lor de viață (sedentară sau nomadă) și pe principala lor ocupație.

“Țiganii statului” sunt împărțiți în rudari, aurari sau băieși, care caută aur în nisip; ursarii care își arată urșii sau sunt prelucrători de metale; lingurarii care fac ustensile de gospodărie în lemn; “lăieșii” care prelucrează metale, prelucrează piei, sunt fabricanți de pieptene etc. Ei duc o viață nomadă și trebuie să verse un impozit anual către stat. “Țiganii” mănăstirilor și ai boierilor, după cum sunt nomazi sau sedentari, sunt împărțiți în “lăieși” (al căror mod de viață este asemănător cu cel al lăieșilor prințului) și “vătrași”. Aceștia din urmă, la rândul lor, se împart în două categorii: “țigani casnici” (cei care lucrează în casă) sau “țigani de curte” (țigani domestici) care sunt muncitori domestici sau “țigani de ogor” sau “țigani de câmp” (cei care lucrează pământul stăpânilor lor).

litate juridică, ci un bun aparținând stăpânului său. Un litigiu între un rob și un om liber care nu aparținea familiei stăpânului său devine un litigiu între acesta din urmă și omul liber respectiv. Robii nu răspundeau de faptele lor, care, deci, îi angajau pe stăpâni. În cazurile cele mai grave, (furt de cai, asasinat), totuși, stăpânul îl putea abandona pe rob, pentru a nu i se cere o indemnizație sau o amendă (desegubina); robul suportă, în acest caz, o pedeapsă individuală, putând merge până la execuție.

LEGISLAȚIE

În 1646, primul cod legislativ intitulat „Carte românească de învățătură” fixează un număr anume de puncte de reper privind drepturile și obligațiile

robilor romi din Moldova. De exemplu, orice rob cumpărat are obligația de a-și ajuta stăpânul și un rob convins că a acționat prost trebuie să suporte o pedeapsă „rezonabilă”, administrată cu ajutorul unei „vergele sau al unui bici” și nu poate protesta decât dacă stăpânul folosește arme „brutale” caz în care persoana în discuție riscă moartea. De fapt, stăpânii de robi puteau face tot ce voiau cu robii lor, în afară de faptul de a-i omori.

În ceea ce privește căsătoria, textele de lege prevedeau că doi robi se pot căsători, dar numai cu acordul stăpânului. Presupunând că doi robi aparținând la doi stăpâni diferiți vor să se căsătorească, era indispensabil acordul ambilor stăpâni. În majoritatea cazurilor, cei doi stăpâni încheie un acord, înaintea căsătoriei: fie unul

dintre ei îl cumpără pe robul presupus că se va instala la celălalt, fie se propune un rob de valoare echivalentă, în schimb. În acest caz, cea mai mare parte a documentelor precizează „țigan contra țigan, conform legii”.

La începutul secolului al XIX-lea, Codul civil moldovenesc este conceput mai ales pentru a garanta drepturile stăpânului asupra robului. Capitolul II din acest cod prevede (că) “nu există unire legitimă între oameni liberi și robi” și că stăpânii decid persoana și momentul „cele mai adecvate” pentru robii lor. Robii erau căsătoriți de obicei foarte timpuriu, pentru a face copii mulți și a spori astfel averea stăpânului. Dacă un rob fuge, datorită unei situații jenante, „stăpânul și urmașii săi, conform obiceiurilor țării, au totdeauna dreptul de a-și cere înapoi fugarul de la oricine

ȚIGANI ZAVRAGII

Erau în jur de 300 de familii, adăugate categoriei ursarilor.

ȚIGANI LĂIEȘI

În general stabiliți la marginea satelor, acești romi lucrează în fier și fabrică cutii.

NETOȚI

Erau în jur de 50 de familii (numele "netoți" este versiunea românească pentru "hotentoți") venite odinioară din Germania.

ACTE DE EMANCIPARE

Ilustr.8 (tradus din Sion 2000, pag.130)

A elibera un rob printr-un act de emancipare este mijlocul prin care stăpânul își manifestă recunoștința pentru o viață petrecută în serviciul său. La mijlocul secolului al XIX-lea unul dintre aceste documente, acordat unei spălătorese, este următorul:

"Eu, subsemnatul, declar prin prezenta că țigancă Maria, fiica lui dimitru Cracău și urmașă a robilor moșteniți de la părinții mei, văduvă de la moartea soțului său, pentru că m-a servit cu devotament și afecțiune din copilărie și în timpul creșterii sale în casa mea, punându-și tot sufletul în munca sa, în așa fel încât întotdeauna și-a atras recunoștința mea și a soției mele: prin prezentul act pe care i-l înmânez, o absolv de robie și o autorizez să plece unde și când va vrea; atâta timp cât va dori să rămână în casa mea, ea se va bucura, fără cea mai mică problemă, de camera sa și de mâncarea zilnică, ca toate celelalte roabe din această casă. Asta va servi ca exemplu și fiului său - Dincă - care, dacă se va purta ca mama lui, va fi eliberat la timpul său.

Ziua a opta, iunie 1849, Dimitrie Canta, logofăt".

Ilustr.9

Portretul unei femei rome, București, a doua jumătate a secolului al XIX-lea (extras din Gronemeyer-Rakelmann 1988 .S 171)

și nici un timp de prescriere nu ar putea fi invocat în Moldova, privind crima de fugă."

Codul Valahiei, deși mai concis, conține aceleași principii: „Țigani nu se pot naște decât în robie; orice copil născut din mamă roabă devine și el rob; stăpânul nu se bucură de nici un drept asupra vieții robului său; drepturile stăpânului asupra robului se limitează la vânzarea sau donarea de robi; țigani fără stăpân sunt robii prințului; căsătoria între robi este recunoscută; o despărțire este pronunțată atunci când un mariaj a avut loc între un rob și un om liber, fără știrea stăpânului."

Acestea erau condițiile principale fixate prin lege, până la abolirea robiei, în cele două principate române.

ASPECTE ALE VIEȚII ÎN ROBIE

Urmele robiei au durat în memoria vechilor stăpâni și sclavi și perioada robiei influențează încă relațiile descendenților celor două straturi sociale.

Printre "țigani", deosebirea între "lăieși" și "vătrași", romi nomazi și romi sedentari, se dovedește critică din două puncte de vedere. "Vătrașii", oricare ar fi stăpânul căruia îi aparțin (prinț, mănăstire sau particular), trăiesc în condiții mizerabile, în timp ce romii nomazi se bucură de avantaje importante, chiar prin comparație cu unii din populația majoritară. „Vătrașii” sunt, într-adevăr, percepuți de către stăpânii lor, în esență, ca hoți și mincinoși leneși, gata de ori-

ce pentru a se sustrage de la datoriile lor. Pedepsele curg, după capriciile stăpânului. Cea mai curentă este bătaia cu biciul pe spate, cu ajutorul unei vergele de lemn de alun. Numărul loviturilor variază între câteva duzini și două sau trei sute, administrate în câteva reprize. Chiar și pieile cele mai dure cedează după patruzeci sau cincizeci de lovituri și încep să sângereze abundent.

Colibele robilor au acoperișuri făcute dintr-un amestec de argilă și paie, ridicate pe o vatră. O ferestruică este tăiată în zidul din fund. Un sălaș de "țigani" se strânge în fiecare colibă: tatăl, mama – uneori și bunicul sau bunica – și toți copiii care nu au murit de bolile frecvente aici, datorită mizeriei crunte și sărăciei. (Ilustr.11) Mai multe femei, toate rome, sunt responsabile de dormitorul stăpânului: ele

Ilustr.11

*O șatră (sat de robi)
în Valahia, 1862*

(extras din Hancock 2002, pag.18)

De la fii și moștenitorii
de răposatului
SERDAR NİCOLAE NICA
de București
sunt

200

de familie de țigani
de vânzare.

Bărbații sunt sclavi excelenți de curte, adică țigani de moșie și aurari, cismari, muzicanți, și muncitori agricultori. Vânzarea nu oșă conțina de mai puțin de cinci sclavi pã rînd. Prețul pe persoană atunci oșă fie doua ducate. Oșă fie preparați ca de obicei și bazat pe primirea banilor, cumpărătorul. Va fi asigurat de un serviciu adecvat.

Ilustr.10

Emanciparea romilor este rodul mai multor texte de legi: regulamentele organice din 1831, legile din 1843 și 1844, referitoare la romii statului, legea din 1847 referitoare la romii Bisericii și legile din 1855 și 1856, referitoare la romii persoanelor particulare. Totuși, comerțul cu robi a continuat în ritm alert până în 1845, cum o dovedește acest anunț despre vânzarea cu preț de speculă a unor robi, anunț apărut în cotidianul Luna (București) în 1845 :

“Katar e čhave thaj e palalne le Serdarjeske Nicolae Nica andar Bukurești, isi bikinipnaske 200 ciganitiko familie. E murša si ekscelento roburja k-i bar, von si phuvjake roburja: bajaša, tiraxarja, bašavne thaj butjarne le vastesa. O bikinipe naj te ovel maj cera panže roburjendar jekhtar; anda kodo, o pokin si te ovel duj dukatura. Von si te oven gata p-o uzualo drom, thaj le pokinipnasa kodova savo kinel šaj te ovel e maj atento servisarendar”.

(extras din Hancock 2002, pag.24)

trebuie să-l curețe, să-l încălzească, să facă patul și leșia, să prepare baia boierului și, adesea, să vegheze la aspectele de igienă ale acestuia. Romele cele mai frumoase sunt adesea trimise să maseze picioarele musafirilor importanți. Interesul pe care li-l poartă boierul le trimite la gospodăria sa, unde sunt puse la muncă, în serviciul său personal. Aceste femei tinere apăreau în picturile sau operele literare ale epocii (Ilustr.9).

Obligația clăcii față de stăpân situează mulți romi într-o sărăcie extremă, care va face condiția lor economică și socială foarte dificilă. Întrebarea care se pune pentru cei mai mulți romi sedentari este simplă :

”Cum se poate munci jumătate de an la stăpân și să ai timp și pentru a câștiga suficient pentru a supraviețui?” Ei sunt „țărani” și zilele petrecute în

serviciul stăpânului le consumă tot anotimpul frumos. Este imposibil să muncești, să semeni cereale, să plivești și să seceri la timp, când datorezi 150 de zile pe an stăpânului. În așa fel încât, alegerea se reduce la a munci pentru stăpân și a îndura foamea sau a-ți cultiva propriul teren și a te îndatora.

Romii nomazi- rudari, aurari, băieși, ursari, lingurari și lăieși- constituie un segment considerabil (mai mult de jumătate în timpurile vechi și o treime în 1850) din populația romă și se bucură de un tip particular de autonomie. Ei au un conducător –jude (judecător) – recunoscut de către autoritățile Valahiei și Moldovei și care face dreptate în sălașul său, în virtutea tradiției rome. Obligațiile lor fiscale, în majoritatea cazurilor, sunt mai ușoare decât cele ale restului populației. Ei sunt liberi să se deplaseze și, ceea ce

probabil este cel mai important, nu au alte obligații diverse, cum ar fi, de exemplu – claca. Modul lor de viață nomad este, trebuie remarcat, sezonier, în măsura în care ei își petrec o parte a anului (în general –iarna) pe domeniul proprietarilor lor.

ÎNCEPUTURILE EMANCIPĂRII

Ideea emancipării robilor apare lent, în societatea românească, în cadrul unei evoluții globale în favoarea introducerii elementelor europene, în condițiile sociopolitice. O Adunare Națională este foarte repede convocată ca să revadă regulamentele organice (textele fundamentale) vizând Valahia și Moldova. În 1831, ea propune să fie numită o comisie de anchetă pentru a

Ilustr.12
Studenti români
arzând, în piața
publică, vechile
legi care autorizau
robia la București
–25 septembrie
1848

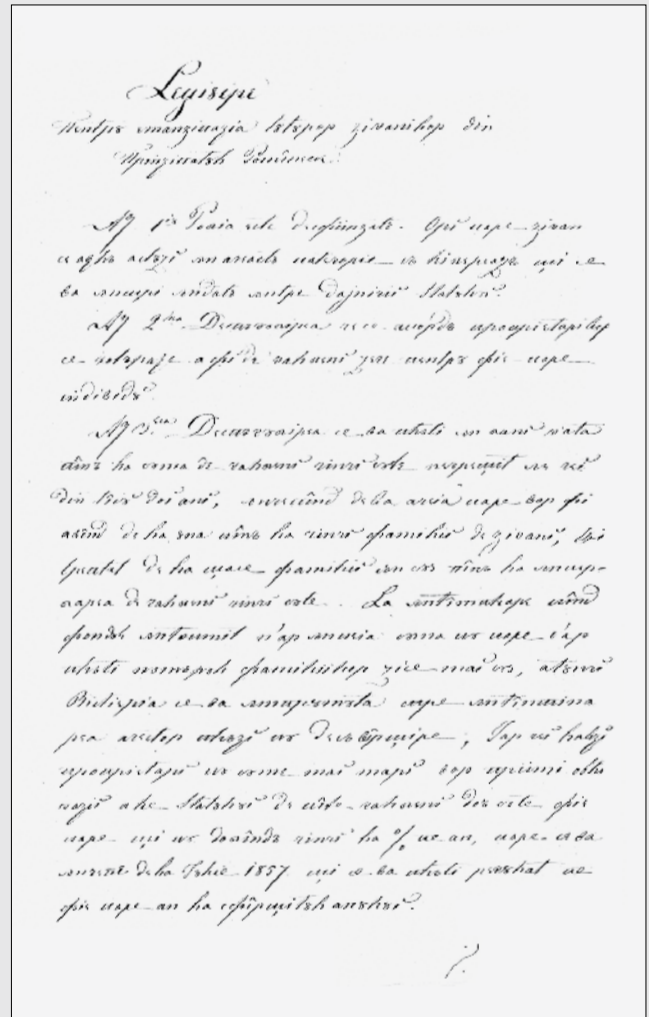
(extras din Hancock
2002, pag.27)

O declarație din 11 iunie 1848:

“Poporul român încetează practica inumană și dezonorantă a robiei și proclamă libertatea Țiganilor care aparțin persoanelor particulare. Cei care au dovedit că regretă pentru că avuseseră robi sunt iertate de către poporul român și țara va plăti, din trezoreria proprie, orice persoană care a suportat un prejudiciu prin acest act creștinesc.”

Valoarea unui rom a fost estimată, mai târziu, la opt bani de aur pentru un sedentar și la patru bani de aur pentru un nomad.

Ilustr.13 (Arhivele Naționale Istorice (ANIC))

Ilustr.14

“Actul de emancipare a tuturor Țiganilor principatului român”
promulgat de către prințul Știrbei, la 8 februarie 1856.
Prin acest decret, toți romii din Moldova sau Valahia
își capătă, în sfârșit, libertatea. (ANIC)

studia condițiile de viață ale robilor și pentru a găsi, apoi, mijloace de ameliorare a acestora, încurajându-i pe cei în cauză să se stabilească convenabil și să devină agricultori. (Ilustr.6).

Un amendament recomandă ca “acești Țigani să regleze și să-și plătească toate impozitele, ca toți ceilalți țărani impozabili de pe domeniu ; cei care nu au domiciliu fix (cei care trăiesc în corturi) nu trebuie să fie autorizați să se instaleze pe un domeniu fără acordul proprietarului.” Acest text vrea să-i convingă pe nomazi să se sedentarizeze, pentru a plăti mai puține impozite, ca toți țărani. Nomazii erau probabil foarte numeroși în epocă, ceea ce conduce progresiv la apariția unei politici de sedentarizare, care va deveni mai agresivă după emancipare. Situația romilor - care este percepută gradual ca “dezonorantă”

pentru imaginea poporului român – este în centrul unei dezbateri intelectuale care ajunge la paroxism, în mijlocul secolului al XIX-lea. Lucrurile se schimbă și robia este abolită (este vorba de robii care aparțineau statului), prin Legea din 22 martie 1843; toți cei care plăteau impozite autorităților închisorii Vornicia (adică romii proprietate de stat) trec sub autoritatea prefectilor de district: o măsură care îi emancipează și îi așează în categoria românilor supuși impozitului personal (Ilustr.10)

**EMANCIPAREA ROMILOR
PROPRIETATE A BISERICII,
LEGEA DIN 1847**

Etapa următoare, în procesul de emancipare, are loc în 1847. Prințul

Bibescu al Valahiei supune Adunării Naționale un proiect de lege în favoarea emancipării romilor care aparțineau Mitropoliei, episcopiiilor și mănăstirilor. Acest text a fost adoptat în unanimitate pe 11 februarie 1847. Cu 2.088 familii de romi, mănăstirea Cozia este cea care are cei mai mulți robi, grație gestului de caritate, făcut în epocă, de voievodul Alexandru cel Bun. Districtul Prahova numără 8.870 romi și astfel vine în fruntea listei. În districtele Valahiei trăiau 47.245 romi, repartizați în 11.446 familii și care înainte fuseseră robi, în mănăstiri. Pe baza unor statistici suplimentare, se apreciază că, în anii 1850, între 250.000 și 300.000 de romi trăiau în cele două principate, unde ei reprezentau aproximativ 7,5% din populația totală.

SFÂRȘITUL ROBIEI

Emanciparea ultimilor robi, cei care aparțineau particularilor, a avut loc în Moldova în 1855, la solicitarea prințului Grigore Ghica. Suveranul trimite un ofis Consiliului Extraordinar al țării, rugându-l să elaboreze și să adopte “un nou proiect de lege”, pentru emanciparea romilor care aparțineau unor particulari moldoveni. Abolirea robiei este percepută ca o reformă ce decurge din “legile fundamentale ale umanității și constituie o problemă de demnitate pentru țară.” Prințul Ghica explică acest moment istoric: “În momentul în care Europa arată un interes real principatelor și intervine pentru viitorul lor, poporul nostru are obligația de a face un pas înainte.” Robia este considerată ca “rămășița unei societăți barbare”, “o

anomalie care trebuie să dispară”, “o atingere a dogmelor sfintei creștinătăți, a principiilor umanității și intereselor vitale ale statului.”

Conform dorinței formulate de către prinț, proiectul de lege trebuie să conțină două elemente fundamentale: “Abolirea imediată a robiei în Moldova” și “Reglementarea și condițiile care determină indemnizarea convenabilă a proprietarilor.” Ziua de 28 noiembrie este declarată zi liberă legal. Pe 22 decembrie 1855, Divanul (Adunarea Națională) adoptă “Legea privind sfârșitul robiei, modalitățile de indemnizare și transformarea robilor emancipați în contribuabili.”

În ceea ce privește indemnizarea datorată stăpânilor, romii “lingurari” și “vătrași” (sedentarizați în sate) – s-a estimat la opt bani de aur și romii “lăieși” (nomazi) – la patru bani de aur, indiferent de sex;

numai invalizii și copiii mici sunt scutiți de plată.

Situația robilor romi din Valahia evoluează ca și cea din Moldova. Pe 8 februarie 1856, prințul Stirbei promulgă “Legea vizând emanciparea tuturor țiganilor, în principatul român.” Acest text proclamă sfârșitul robiei și eliberarea tuturor “țiganilor”, până atunci aserviți, ca și înscrierea lor imediată, în calitate de contribuabili. Vechii proprietari primesc zece bani de aur de fiecare rob, cu titlu de indemnizație. Ziua de 8 februarie devine zi liberă legal (Ilustr.14)

După emancipare, romii continuă să formeze un grup de contribuabili la discreția fermierilor și autorităților locale. Unii pleacă la oraș și un număr egal dintre ei părăsesc România.

CONCLUZIE

Robia în care au fost ținuți romii în Valahia și Moldova nu ar putea fi interpretată în mod unidimensional. Presupunând că vrem să formulăm observații generale, din perspectivă contemporană, pozițiile respective

ale romilor nomazi și sedentarizați apar, fără îndoială, ca fiind problema centrală. În timp ce romii sedentarizați (“vătrași”) sunt la dispoziția proprietarilor lor, nu se bucură de niciun drept personal, sunt adesea sever pedepsiți și pot fi vânduți ca niște obiecte, romii itineranți (“lăieși”

și alții) se bucură frecvent de mai multe libertăți - chiar privilegiile - refuzate celor mai mulți locuitori din alte straturi sociale. Aceste diferențe se reflectă și astăzi la nivelul grupurilor de romi care trăiesc în România și, într-o oarecare măsură, în restul lumii.

Bibliografie

Achim, Viorel (2004) The Roma in Romanian History. Budapest: Central European University Press | *Georgescu, Alexandru / Sachelarie, Ovid (1982) Judecata domneasca în Tara Româneasca si Moldova. 1611-1831. București: Ed. Academiei* | *Gronemeyer, Reimer / Rakelmann, Georgia A. (1988) Die Zigeuner. Reisende in Europa. Köln: DuMont Buchverlag* | *Hancock, Ian (1987) The Pariah Syndrome. An account of Gypsy slavery and persecution. Ann Arbor, Michigan: Karoma Publishers* | *Hancock, Ian (2002) We are the Romani People. Ame sam e Rromane džene. Hatfield: University of Hertfordshire Press* | *Kogălniceanu, Mihail (1891) Dezrobirea tiganilor. In: Ionescu, Vasile (ed.) (2000) O mie de ani de Singurătate. București: “Aven Amentza”, pp. 175-178* | *Marushiakova, Elena / Popov, Veselin (2004) Segmentation vs. consolidation: The example of four Gypsy groups in CIS. In: Romani Studies 2/2004, pp. 145-192* | *Sion, Gheorghe (2000) Emanciparea tiganilor. In: Ionescu, Vasile (ed.) (2000) O mie de ani de singurătate. București: “Aven Amentza”, pp. 128-174*